TURK TILINI O‘ZBEK TILIGA QIYOSIY O‘QITISH METODIKASI

Sabirova Dilnoza Ulug’bekovna

Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti talabasi

Email: sabirovadilnoza2005@gmail.com

Telefon: +998 (94) 088 55 24

Annotatsiya: Ushbu maqolada turk tilini o‘zbek tiliga qiyosiy o‘qitish metodikasining nazariy va amaliy jihatlari yoritiladi. Qiyosiy metod o‘quvchilarga ikki qardosh tilning o‘xshash va farqli xususiyatlarini anglash orqali tilni samaraliroq o‘zlashtirish imkonini beradi. Maqolada turk va o‘zbek tillarining fonetik, leksik hamda grammatik jihatdan qiyosiy tahlili asosida o‘qitish usullari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, ushbu metodning o‘quvchilarning til ko‘nikmalarini rivojlantirish, xatolarni kamaytirish va turk tilida erkin muloqot qilish kompetensiyasini shakllantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: turk tili, o‘zbek tili, qiyosiy metod, til o‘qitish metodikasi, qiyosiy tahlil, grammatik o‘xshashlik, kommunikativ kompetensiya, til ko‘nikmalari.

Abstract: This article examines the theoretical and practical aspects of the comparative methodology for teaching the Turkish language through the Uzbek language. The comparative approach enables learners to acquire Turkish more effectively by understanding the similarities and differences between these two closely related languages. The article discusses teaching methods based on a comparative analysis of the phonetic, lexical, and grammatical features of Turkish and Uzbek. Furthermore, it analyzes the role of this methodology in developing learners’ language skills, reducing learning errors, and improving their communicative competence in Turkish.

Keywords: Turkish language, Uzbek language, comparative method, language teaching methodology, comparative analysis, grammatical similarities, communicative competence, language skills.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты методики обучения турецкому языку на основе сравнительного анализа с узбекским языком. Сравнительный метод позволяет обучающимся эффективнее осваивать турецкий язык благодаря пониманию сходств и различий между двумя родственными языками. В статье рассматриваются методы обучения, основанные на сравнительном анализе фонетических, лексических и грамматических особенностей турецкого и узбекского языков. Кроме того, анализируется роль данного метода в развитии языковых навыков обучающихся, снижении количества ошибок и формировании их коммуникативной компетенции на турецком языке.

Ключевые слова: турецкий язык, узбекский язык, сравнительный метод, методика преподавания языка, сравнительный анализ, грамматическое сходство, коммуникативная компетенция, языковые навыки.

Kirish

Bugungi kunda turk tiliga bo‘lgan qiziqish dunyo miqyosida, jumladan O‘zbekistonda ham tobora ortib bormoqda. Ikki davlat o‘rtasidagi siyosiy, iqtisodiy, madaniy va ta’lim sohalaridagi hamkorlikning kengayishi natijasida turk tilini o‘rganishga bo‘lgan ehtiyoj sezilarli darajada oshdi. Ayniqsa, Turkiya oliy ta’lim muassasalarida tahsil olish, xalqaro grant va stipendiya dasturlarida ishtirok etish hamda mehnat bozorida raqobatbardosh mutaxassis bo‘lish uchun turk tilini puxta egallash muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Turk va o‘zbek tillari turkiy tillar oilasiga mansub bo‘lib, fonetik, leksik va grammatik jihatdan ko‘plab o‘xshashliklarga ega. Shu bilan birga, har ikki tilning o‘ziga xos xususiyatlari ham mavjud bo‘lib, ular til o‘rganish jarayonida ayrim qiyinchiliklarni yuzaga keltirishi mumkin. Masalan, ayrim so‘zlarning ma’nosi, grammatik shakllarning qo‘llanishi yoki talaffuzdagi farqlar o‘quvchilarda xatolarga sabab bo‘ladi.

Shu nuqtai nazardan, turk tilini o‘zbek tiliga qiyosiy asosda o‘qitish samarali metodik yondashuvlardan biri hisoblanadi. Ushbu metod orqali o‘quvchilar ikki

tilning o‘xshash va farqli jihatlarini qiyoslash asosida yangi bilimlarni osonroq o‘zlashtiradilar, mavjud til tajribasidan unumli foydalanadilar hamda xatolarni kamaytirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Qiyosiy yondashuv nafaqat grammatik va leksik bilimlarni mustahkamlaydi, balki o‘quvchilarning o‘qish, yozish, tinglab tushunish va gapirish ko‘nikmalarini ham izchil rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ushbu maqolada turk tilini o‘zbek tiliga qiyosiy o‘qitish metodikasining nazariy asoslari, uni ta’lim jarayonida qo‘llash usullari hamda ushbu yondashuvning o‘quvchilarning til ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi samaradorligi tahlil qilinadi. Shuningdek, qiyosiy metodning afzalliklari va uni amaliyotga samarali tatbiq etish bo‘yicha tavsiyalar bayon etiladi.

- **Asosiy qism**

Turk tilini o‘zbek tiliga qiyosiy o‘qitish metodikasi o‘quvchilarning ona tili bilimlaridan samarali foydalanish orqali xorijiy tilni tezroq va puxta o‘zlashtirishga xizmat qiluvchi metodlardan biridir. Mazkur yondashuvning asosiy mohiyati turk va o‘zbek tillarining fonetik, leksik, grammatik hamda sintaktik xususiyatlarini o‘zaro qiyoslash orqali o‘quvchilarda yangi til haqidagi tasavvurni shakllantirishdan iborat. Ikki tilning bir oilaga mansubligi bu metodni qo‘llash uchun qulay imkoniyat yaratadi.

Qiyosiy metodni qo‘llashda, avvalo, ikki tilning o‘xshash jihatlariga e’tibor qaratiladi. Turk va o‘zbek tillarida gap tuzilishi, ya’ni ega–to‘ldiruvchi–kesim (SOV) tartibi deyarli bir xil bo‘lib, bu o‘quvchilarga gap tuzishni osonlashtiradi. Shuningdek, har ikki tilda qo‘shimchalar orqali so‘z yasalishi va grammatik ma’nolarni ifodalash keng qo‘llaniladi. Masalan, ko‘plik qo‘shimchalari (-lar/-ler), egalik qo‘shimchalari va kelishik qo‘shimchalari mazmun jihatidan o‘xshash vazifani bajaradi. Ushbu o‘xshashliklarni dars jarayonida misollar orqali tushuntirish o‘quvchilarning grammatik mavzularni tezroq o‘zlashtirishiga yordam beradi.

Biroq ikki til o‘rtasida muhim farqlar ham mavjud. Masalan, turk tilida singarmonizm (unli tovushlar uyg‘unligi) qoidasi qat’iy amal qiladi, o‘zbek tilida esa bu hodisa to‘liq saqlanmagan. Bundan tashqari, ayrim grammatik shakllar, zamon

qo‘shimchalari, ko‘makchi fe’llar va so‘zlarning qo‘llanilishida farqlar mavjud. Ayrim so‘zlar shaklan o‘xshash bo‘lsa-da, ma’nosi turlicha bo‘lishi mumkin. Ana shunday holatlar o‘quvchilarda xatolarni keltirib chiqaradi. Shu sababli qiyosiy metod orqali bunday farqlarni oldindan tushuntirish xatolar sonini sezilarli darajada kamaytiradi.

Leksik jihatdan ham qiyosiy yondashuv muhim ahamiyatga ega. Turk va o‘zbek tillarida ko‘plab umumiy turkiy so‘zlar mavjud. Masalan, **ev – uy**, **su – suv**, **göz – ko‘z**, **el – qo‘l**, **yol – yo‘l** kabi so‘zlar o‘quvchilarga yangi lug‘atni tezroq o‘zlashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, talaffuzi o‘xshash, ammo ma’nosi farq qiladigan so‘zlarga alohida e’tibor qaratilishi zarur. Bunday qiyoslash usuli o‘quvchilarning lug‘at boyligini kengaytirish bilan birga, so‘zlarni to‘g‘ri qo‘llash ko‘nikmasini ham rivojlantiradi.

Qiyosiy metodni qo‘llashda kommunikativ yondashuv bilan uyg‘unlikni ta’minlash ham muhimdir. O‘quvchilar faqat grammatik qoidalarni qiyoslab o‘rganish bilan cheklanmasdan, ularni amaliy muloqot jarayonida qo‘llashlari kerak. Masalan, dialoglar, rol o‘yinlari, juftlik va guruhlarda ishlash orqali o‘quvchilar turk tilida erkin muloqot qilishni o‘rganadilar. Bu esa nazariy bilimlarni amaliy ko‘nikmaga aylantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qiyosiy metodni yanada samarali tashkil etish imkonini bermoqda. Elektron lug‘atlar, interaktiv ta’lim platformalari, multimedia vositalari va sun’iy intellekt asosidagi chatbotlardan foydalanish orqali o‘quvchilar ikki tilni qiyoslab o‘rganish, mashqlar bajarish va o‘z xatolarini mustaqil tahlil qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Ayniqsa, AI chatbotlar yordamida turk tilida muloqot qilish jarayonida o‘quvchilar o‘zbek tilining ta’sirida yo‘l qo‘yilgan grammatik va leksik xatolarni aniqlab, ularni bartaraf etishlari mumkin.

Qiyosiy metodning yana bir afzalligi shundaki, u o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini va tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Ikki tilning o‘xshash va farqli tomonlarini mustaqil taqqoslash orqali o‘quvchilar til hodisalarini chuqurroq anglaydi

hamda yangi bilimlarni mavjud tajribalari bilan bog‘lay oladi. Bu esa o‘quv jarayonining samaradorligini oshirib, turk tilini o‘zlashtirish muddatini qisqartirishga yordam beradi.

Shunday qilib, turk tilini o‘zbek tiliga qiyosiy o‘qitish metodikasi o‘quvchilarning tilni osonroq va samaraliroq o‘zlashtirishiga xizmat qiladigan zamonaviy metodik yondashuvlardan biridir. Ushbu metod o‘xshashliklardan samarali foydalanish, farqli jihatlarni esa chuqur tahlil qilish orqali o‘quvchilarning grammatik, leksik va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga hamda turk tilida erkin muloqot qila oladigan mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

- **Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, turk tilini o‘zbek tiliga qiyosiy o‘qitish metodikasi o‘quvchilarning tilni samarali va puxta o‘zlashtirishiga xizmat qiluvchi zamonaviy yondashuvlardan biridir. Turk va o‘zbek tillarining bir til oilasiga mansubligi, fonetik, leksik va grammatik jihatdan o‘xshashliklarga egaligi ta’lim jarayonini yanada samarali tashkil etish imkonini beradi. Shu bilan birga, ikki til o‘rtasidagi farqli jihatlarni qiyosiy tahlil qilish o‘quvchilarning keng tarqalgan xatolarini kamaytirish va tilni to‘g‘ri qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Qiyosiy metodni kommunikativ yondashuv va zamonaviy raqamli texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish o‘quvchilarning o‘qish, yozish, tinglab tushunish va gapirish ko‘nikmalarini kompleks ravishda rivojlantirishga yordam beradi. Bunday yondashuv nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlaydi, balki ularni real muloqot jarayonida qo‘llash imkoniyatini ham kengaytiradi.

Umuman olganda, turk tilini o‘zbek tiliga qiyosiy o‘qitish metodikasini ta’lim jarayoniga keng joriy etish til o‘qitish sifatini oshirish, o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish hamda turk tilini qisqa muddatda va samarali o‘zlashtirish uchun muhim metodik asos bo‘lib xizmat qiladi. Kelgusida ushbu metodni innovatsion pedagogik texnologiyalar va sun’iy intellekt vositalari bilan integratsiyalash uning samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

2. Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*. – İstanbul: Bayrak Basım Yayım, 2009.

3. Korkmaz, Zeynep. *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*. – Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.

4. Aksan, Doğan. *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. – Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2015.

5. Alyılmaz, Cengiz. *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*. – Ankara: Pegem Akademi, 2018.

6. Mahmudov, Nizomiddin. *O‘zbek tilining nazariy grammatikasi*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.

7. Jamolxonov, Husanboy. *Hozirgi o‘zbek adabiy tili*. – Toshkent: Talqin, 2005.

8. Jalolov J. J. *Chet til o‘qitish metodikasi*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012.